

Periodelængde

Den tekst der er mellem to punktummer, kaldes en periode. Begrebet en periode er et godt udtryk når man skal tale om sætninger, punktum, komma osv., for begrebet er entydigt. Udtrykket en sætning der ofte bruges om det samme som en periode, kan i denne sammenhæng være forvirrende fordi det både anvendes i betydningen en periode, en ledsætning og en helsætning.

Opgave 1

1. periode er på <u>17</u> ord.	5. periode er på <u>13</u> ord.
2. periode er på <u>22</u> ord.	6. periode er på <u>18</u> ord.
3. periode er på <u>8</u> ord.	7. periode er på <u>18</u> ord.
4. periode er på <u>10</u> ord.	

Opgave 2

Forslag til løsning:

Jeg kunne ikke lide dem, og jeg gad ikke passe dem. Som dagene gik, blev jeg dog mere og mere glad for dem. Jeg fortalte det ikke til nogen, for de skulle ikke vide hvad jeg følte.

Jeg vidste ikke om det passede at når den ene døde, ville den anden også dø. Min far sagde det, og jeg vidste at han sagde det for at være god ved mig. Det var også derfor jeg fik fuglene.

Jeg kunne mærke at den var spinkel. Dens hjerte slog hurtigt, og jeg lo vildt og så over på vinduet. Jeg slap den ikke ud. Den blev mere rolig, og jeg flyttede den ene hånd. Den blev siddende. Det var utroligt. Den var slet ikke bange for mig.

Opgave 3

Hvor mange perioder er der i læserbrevet? 3

Hvor mange ord er der i hver af perioderne? 81 - 19 - 39

Opgave 5 og 6

Når alle perioder i en tekst har samme længde, kommer teksten let til at virke ensformig. Det er vigtigt at eleverne opdager at de ved at variere periodelængden kan forbedre deres tekster.

En anden årsag til at tekster kan virke ensformige og livløse er hvis alle sætninger i en tekst er konstrueret på samme måde med grundled som første ord i sætningen og derefter udsagnsled og de øvrige led i en række herefter – og næsten altid med den samme indbyrdes placering af leddene. Hvis der flyttes rundt på leddenes indbyrdes placering, kan det give en variation i sproget som gør det mere interessant og levende at læse. I den forbindelse bør man være opmærksom på at placeringen foran udsagnsleddet tiltager sig særlig opmærksomhed, så led der placeres her, bliver der lagt mere mærke til. Positionen foran udsagnsleddet kaldes

forfeltet, og led der placeres her, får større opmærksomhed end andre led. Placering af forskellige led i forfeltet kan også være med til at variere sproget og sætningsopbygningen.

Ekstraopgaver

Det var i aften det skulle ske. Jacob havde glædet sig hele måneden. Han skulle til fest i

x o x o x o x o
ungdomsklubben, og han troede helt sikkert at Louise kom. Hun havde talt om festen
forleden. Han kunne forstå på snakken at hun ville komme. Han havde i lang tid været mere
x o x o x o
end almindelig interesseret i Louise. Festen skulle vise om hun også var interesseret i ham.

x o x o
Han håbede meget på det. Han troede det faktisk.

x o x o

Stavetræning

Pasta

Pasta er en blanding af mel, æg og vand(,) som er rullet tyndt og kogt i vand. I den mest almindelige form har pasta facon som lange tynde pinde, men pasta kan fremstå i mange forskellige former og farver. Det er lidt uvist(,) hvor pasta oprindeligt kommer fra, men man antager(,) at den stammer fra Kina(,) skønt det er Italien(,) man i dag forbinder med pasta. Lige fra Siciliens sydspids til de nordlige bjergområder i Alperne er pasta hverdagsmad. I Napoli og de andre fattige områder i Syditalien spiser man pasta(,) blandt andet fordi det er en billig ret. I de rige nordlige områder omkring Torino og Milano spiser man også pasta, men her er det ofte sammen med dyre ingredienser som skinke, fisk og skaldyr. Man spiser ikke kun pasta i Italien. I dag er det en populær ret over hele Europa. Også i Danmark har pastaen gået sin sejrsgang, og den har i mange hjem udkonkurreret kartofflen som den mest populære bestanddel i danskernes aftensmad. Så i dag står der ofte pasta på menuen hos italienske Giovanni og danske Jens.

Synonymer og sproglig variation

En af de mest almindelige måder at variere sproget på er at anvende forskellige ord. Det gælder i almindelighed når man skriver og taler, men det bør også gælde når man skal udtrykke forhold omkring ét emne hvor ét ord er det mest umiddelbare. Det er i de situationer

vigtigt at man finder forskellige ord der betyder næsten det samme som det ord der vil være "førstevalget" og så benytter de alternativer i stedet for at bruge det samme ord igen og igen. Man skal med andre ord benytte synonyme til at variere sproget, gøre det mere nuanceret og præcist og til at skabe et mere velklingende sprog.

Det kan lyde let og problemløst, men sådan er det desværre ikke altid. Mange elever har meget svært ved at finde synonyme og bruger derfor helst kun nogle få forskellige ord. Der er ingen grund til at skjule at det kan være vanskeligt og at det ikke bare er noget der kommer af sig selv. Det er tværtimod noget der skal arbejdes med, og eleverne skal være bevidste om det. Ved at læse meget får man kendskab til mange forskellige ord og får derved et stort ordforråd man kan trække på når man selv skal udtrykke sig varieret. Er man ikke nogen ivrig læser, kan man søge hjælp til konkrete ord i en synonymordbog, og det bør alle eleverne opfordres til at gøre i arbejdet med de opgaver de møder i dette afsnit.

Opgave 1

I teksten er der anvendt følgende synonyme for ordet fattig: *ringe, usle, nød, forarmede, elendigt, pauver*.

Opgave 2

Eksempler på synonyme til ordet at hjælpe: *aflaste, assistere, bidrage, bistå, gavne, lette, lindre, medarbejde, medvirke, sekundere, støtte, understøtte, undsætte*.

Eksempler på synonyme til ordet en hjælp: *aflastning, assistance, bidrag, bistand, forstærkning, håndsækning, lettelse, medvirken, opbakning, rygstød, støtte, tilskud, tjeneste*.

Opgave 4

Eksempler på synonyme til ordet syg: *dårlig, elendig, hjamsk, krank, lidende, skidt, sløj, svag, svagelig, utilpas*.

Opgave 8

Eksempler på synonyme til ordet tyk: *bastant, buttet, diger, fed, flommefed, flæsket, fyldig, korpulent, kraftig, kvabset, kødfuld, lasket, omfangsrig, overvægtig, plump, svær, trind, trivelig, velnæret, voluminøs*.

S	K	Ø	N				
M							
U							
K	Ø	N			F		
		Y	N	D	I	G	
		D			N		
		E					
	F	L	O	T			
		I					
		G					

			S	L	A	N	K
			P				L
			I				E
	T	Y	N	D			J
			K				N
M	A	G	E	R			
			L				

Opgave 10

Taler utydeligt: *mumler*

Siger noget én gang til: *gentager*

Lader ikke en anden tale færdig: *afbryder*

Er uenig med en anden: *diskuterer*

Gør rede for noget: *forklarer*

Omtaler sig selv rosende: *praler*

Taler højt: *råber*

Giver en ordre: *kommanderer*

Giver en besked: *meddeler*

Er sur/vred: *vrisser, mukker*

Ekstraopgaver

Opgave 2

Eksempler på synonymer til

tåbelige: *bøvede, dumme, enfoldige, fjollede, fårede, indskrænkede, latterlige, naragtige, skøre, tovlige, tumpede, tungnemme, tykhudede, åndede*

dreng: *grønskolling, gut, hvalp, junior, knægt, knøs, purk, yngling*

går: *driver, drysser, jokker, marcherer, sjosker, sjokker, skrider, slentrer, spadserer, stavrer, trasker, trisser, vader, vandrer, vralter*

uafbrudt: *fortsat, hele tiden, i ét væk, konstant, nonstop, stadigt, ubrudt, uden ophør, uophørligt*

Stavetræning

yngling	<i>en ung mand</i>
yndling	<i>en person som er særlig afholdt</i>
udførelse	<i>at gøre et stykke arbejde eller et arbejde som gøres</i>
udførsel	<i>eksport</i>
forestille	<i>præsentere eller vise, billedet forestiller en stol, han forestiller sig noget</i>
forstille	<i>være anderledes end man i virkeligheden er, han er god til at forstille sig</i>
vægge	<i>værelsets vægge</i>
væge	<i>en væge på et stearinlys</i>
bevidst	<i>at være klar over/bekendt med noget</i>
bevist	<i>vise at noget er rigtigt</i>
fjer	<i>en fjer på en fugl</i>
fjeder	<i>en fjeder i fx en madras</i>

Resume og kommentar

I dette afsnit er alle opgaverne åbne. Derfor findes der naturligvis ingen ”facit” til dem. Til sidst i afsnittet er der en side med stavetræning. Her skal følgende ord bruges:

1. tilskuere
2. kloakker
3. arrestant
4. myldrende
5. horisonten

6. opdagelsesrejsende
7. spektakel
8. sandsynligt
9. fordøjelsesbesvær
10. rejsebureau
11. meddelelse
12. opposition
13. Konkurrencen
14. mellemliggende
15. resistente

Tegnsætning 1

Opgave 1

Teksten består udelukkende af helsætninger. Dvs. at eleverne skal sætte komma hver gang der er et sæt udsagnsled og grundled på hver side af kommaet.

Indiens sydspids er kendt for de mange fattige fiskerlandsbyer, og gennemsnitlig fem børn bor i de usle hytter. De fleste drenge hjælper med fiskeriet og pigerne med det huslige, så de går ikke i skole. De er dømt til et liv i fattigdom, for fiskeriet med de primitive katamaraner går skidt.

Heldigvis har Esbjerg Kommune som en slags ulandsprojekt oprettet en skole på stedet, og ca. 350 børn fra børnehaven til 10. klasse har deres daglige skolegang der. De bliver ikke alene undervist på skolen, men de bor og spiser der også. Om formiddagen har de boglige fag. Så spiser de varm mad og får en hvilepause, og derefter går de i gang med lektielæsning. Endelig skal eleverne være i seng kl. 22, men det er naturligvis lidt anderledes for de små børn.

Kun omkring 10 procent af eleverne gennemfører hele skoleforløbet, men de er også ret sikre på at videreudanne sig i en anden by og senere få et godt job.

Opgave 2

1. Sæt dig ned, og få noget aftensmad.
2. Du skal huske at lytte og ikke tale hele tiden.
3. I dag skal du købe ind og lave mad.
4. Sluk for fjernsynet, så skal jeg fortælle dig noget.
5. Gå bare til den fest, ellers bliver du bare ved med at plage.
6. Kør forsigtigt på dine rulleskøjter, og se dig godt for i trafikken.
7. Tag mobilen, så du kan ringe afbud til kampen.
8. Skriv din stil i god tid, og karakteren bliver nok bedre.
9. Du skal ikke sidde og pille bussemænd.
10. Kig op, så kan du se et stjernesud.

Med de ændrede kommaregler, der blev indført i 2004, skal man sætte komma **efter en ledsætning**, men man **må selv bestemme** om man vil sætte komma **foran en ledsætning** – det såkaldte **startkomma**.

Derfor er det vigtigt at eleverne lærer at skelne ledsætninger fra helsætninger, og man bør forlange at de finder ledsætningerne i alle de perioder de skal sætte komma i.

Hvis de ikke kan finde ud af det ad grammatisk vej, kan de bruge **ikke-reglen**. Den siger at hvis man kan placere ordet **ikke foran udsagnsleddet**, er det en **ledsætning**. Det kræver noget arbejde til at begynde med, men forbløffende hurtigt kan eleverne frigøre sig fra reglen og straks se sætningstypen for sig.

Opgave 3

I sætningerne er startkomma vist med dette tegn: (,) for at understrege at det er frivilligt at sætte kommaet.

Dansk Sprognævn anbefaler at man **ikke** sætter startkomma, og den anbefaling er fulgt i Sådansk.

1. Man må kravle (,) før man kan gå.
2. Min bedste ven lånte min nyeste cd (,) fordi han var helt vild med musikken.
3. Mobilen ringede (,) mens eleven sad til prøven i dansk .
4. Hun sendte en sms til sin mor (,) da det var meget nødvendigt.
5. Du bør tænke dig om(,) før du siger noget til prøven (,) da det kan påvirke din karakter.
6. Vi kan nå at tage ind på netcafeen (,) hvis du lover at komme (,) lige så snart du kan.
7. Jeg spiller aldrig musik (,) når far sover (,) fordi jeg ikke vil vække ham.
8. Vi så ikke (,) om hun var med toget (,) da det var kørt (,) da vi kom til banegården.

Opgave 4

1. Da det er solskinsvejr , bør vi tage til stranden.
2. Før du siger noget , bør du tænke dig om.
3. Selv om han virker troværdig , kan du ikke altid stole på ham.
4. Da det er længe siden (,) vi har hygget os foran skærmen , tager jeg en dvd med.
5. Da min cykel punkterede (,) fordi jeg kørte over nogle glasskår , kom jeg for sent i skole.
6. Hvis du bliver irriteret (,) fordi du er syg , skal jeg nok tage hensyn til dig.
7. Da du kom hjem fra festen (,) før det var midnat , må du også godt tage i byen næste weekend.
8. At politiet tilbageholdt en mand i lufthavnen (,) inden han skulle med et fly , foruroligede de andre passagerer.
9. Hvis du mener (,) at det er sundt , må du godt gå i et fitnesscenter.
10. Når jorden er blevet frostfri (,) fordi vi længe har haft godt vejr , kan vi begynde havearbejdet.

Relativsætninger begynder ofte med ordene *som* eller *der* og er altid **ledsætninger**.

Relativsætninger kan være **bestemmende** og dermed indeholde nødvendige oplysninger om det sætningen fører hen til. Ved den slags sætninger sættes der komma som ved andre ledsætninger. Det vil sige at der **skal** være komma **efter** relativsætningen, og der **kan** sættes startkomma **foran** den.

Relativsætninger kan også være **parentetiske** Det vil sige at relativsætningens indhold kan undværes uden at det forstyrrer meningen i helsætningen. Man siger at indholdet lige så godt

kunne stå i en parentes. Ved parentetiske relativsætninger **skal** der sættes komma **både før og efter** relativsætningen og det uanset om man i øvrigt sætter startkomma eller ej. Det kan være meget vanskeligt at afgøre om en relativsætning er bestemmende eller parentetisk. Derfor kan der også i nedenstående eksempler i enkelte tilfælde være tvivl om hvilken type relativsætning der er tale om.

Opgave 5

1. Jesper Madsen (,) som er landets bedste angriber , har ikke scoret i de sidste 11 landskampe.
2. Videoen (,) der var en splatterfilm , var forbudt for børn under 15 år.
3. Den der sover , synder ikke.
4. Den klasse jeg går i , møder hver dag klokken otte.
5. Ferien (,) der var meget dramatisk , glemmer jeg aldrig.
6. Den der ikke vil høre , må føle.
7. De film der handler om kærlighed , klæber hende til tv-skærmen.
8. Jeg mødte pludselig den pige jeg sad ved siden af i første klasse.
9. Det håndboldhold jeg spiller på , er lige blevet kredslestre.
10. Jeg kan bedst lide de computerspil der er voldelige.

Opgave 6

Røver var for slap

Hvor meget vejer 1000 kr. i småmønter? Omkring et kilo.

Denne lærdom burde denne sommers mest uheldig røver have sat sig nærmere ind i (,) før han i aftes forsøgte at løbe med 50.000 kr. fra en pengetransport.

Vognen skulle netop til at køre bort med omsætningen fra Superbrugsen (,) da chaufføren blev standset af en mand med et jagtgevær.

Uheldigvis for røveren var beløbet udelukkende i mønter, og allerede efter 100 meters løb måtte han give op og kaste kufferten fra sig. En bomstærk politimand (,) der var hundefører, anslog vægten af de stjalne småpenge til ca. 50 kg.

Røveren er stadig på fri fod. Bliver han fanget, vil han i fængslet få mulighed for at gå til styrketræning, men kun med små håndvægte.

Gør sproget levende

Det er væsentligt at eleverne både mundtligt og skriftligt vænner sig til at supplere deres konkrete sprog så det bliver mere farverigt og sanseligt. På den måde bliver sproget ikke alene mere varieret, men tilhøreren/ læseren kan bedre se udsagnet for sig.

I dette afsnit arbejder vi derfor med at gøre sproget billed- og sanseligt.

Opgave 1

Følgende ord danner par:

snakker - vandfald
dum - dør
stærk - bjørn
flad - strygebræt
sover - sten
hurtig - lyn
bleg - asparges
danser - drøm
synger - lærke
slank - lilje
stråler - solen

Opgave 3

De nævnte forslag kan bruges:

Lad mig slå det fast med syvtommersøm	=	Jeg vil gøre det helt klart for dig.
De købte katten i sækken	=	De blev snydt.
Du kan skyde en hvid pil efter det	=	Det kan du glemme alt om.
Han gik i sin faders fodspor	=	Han blev det samme som sin far.
Læreren er på forkant med udviklingen måde.	=	Læreren underviser på en moderne
Larsen hænger med skuffen	=	Larsen er ked af det.
Vi skal stramme livremmen ind	=	Vi skal til at spare.
Det er ikke min kop te	=	Det kan jeg ikke lide.
Min kusine har lår i skoene	=	Min kusine er meget kraftig.
Set i bakspejlet tog jeg fejl fejl.	=	Når jeg tænker mig om , har jeg taget

Opgave 4

Her er nogle ideer til metaforer:

Han var forelsket i hende	=	Han var vild med hende.
Nu må I tænke jer om	=	Nu må I bruge øverste etage .
Hende kan man ikke snyde med .	=	Hende kan man ikke løbe om hjørner
Jeg blev nervøs	=	Jeg rystede over det hele .
Min nabo er ikke særlig klog	=	Min nabo har ikke ben i næsen .
De har ikke mange penge	=	De har ikke noget på kistebunden .
Hun løb hurtigt	=	Hun tog benene på nakken .
Den gamle mand er død	=	Den gamle mand har stillet træskoene .
Han var nøgen	=	Han var i adamskostume .

Opgave 6

... i vores dertil indrettede akvarier	=	... i vores klasseværelser
... fra dem , der har deres på det tørre	=	... fra dem, der bestemmer og får en
god løn		

Små fisk kan nemt blive overfodret til	=	Der bliver stillet for store forventninger
... og spiser hinanden i stedet for	=	eleverne
...store grimme hajer	=	... mopper hinanden
...og til og med en hval	=	... modbydelige lærere
... som han spytter ud igen	=	... en inspektør
... færdigpakkede store fisk	=	... bortviser fra skolen
		... mennesker, der kan klare sig

Opgave 7

Et par eksempler fra strofen på billedplan og realplan:

Billedplan: breder favnen = virker indbydende

Realplan: står sundet ind i hinandens følge

Opgave 8

Eksempler på de forskellige sanser , der er repræsenteret i digtet:

Synssansen:	og jeg vil se på alle antikvar-udstillingerne ...
Høresansen:	og jeg vil høre dem råbe til og efter hinanden
Lugtesansen:	og jeg vil mærke lugten af kål ...
Smagssansen:	og nyde en bitter dram og ikke andet
Følesansen:	og tænke på hvor kort og mærkeligt livet er

Retstavningsøvelse:

De nedenstående former skal bruges:

1. interesserer
2. arrangere
3. musikere
4. hjælpere
5. kontrollører
6. vandre
7. Musikken
8. ungdommen, evt. ungdom
9. høre
10. toiletforholdene
11. pengene, evt. penge
12. drikkevarer
13. spendere
14. spare

Noveller

Noveller er en af de fiktive genrer vi beskæftiger os mest med i skolen, både som tekster eleverne læser, og som tekster eleverne skriver. Til Afgangsprøven er det en tilbagevendende opgave at eleverne skal skrive en novelle eller skrive videre på en novelle.

Formålet med afsnittet er at give eleverne en forståelse af hvad en novelle er, hvordan den er bygget op og hvilke elementer den normalt består af.

Afsnittet ser på hvordan eleverne kan skrive en novelle og ikke så meget på hvordan eleverne skal læse en novelle. De to måder at arbejde med en novelle på minder naturligvis meget om hinanden, og derfor tager afsnittet udgangspunkt i en novelle som eleverne skal læse og se nærmere på.

Afsnittet starter med novellen Tennis af Kim Fupz Aakeson. Denne novelle er valgt fordi den på mange måder er en eksemplarisk novelle som er let at gennemskue med hensyn til de elementer afsnittet gennemgår.

Det er vigtigt at eleverne forstår og er opmærksom på at en novelles handling sættes i gang af en konflikt. Sådan er det i næsten alle episke tekster.

I Sådansk 7 arbejdede eleverne med afsnittet Skriv en historie, og her lærte de også om begrebet konflikt, så det bør ikke være nyt for dem. Men alligevel er det vigtigt at opholde sig ved det, og læreren bør sikre sig at alle i klassen har forstået begrebet og ved hvordan de selv skal bruge det når de skal skrive episke tekster herunder noveller. Det kan være nødvendigt at læreren kommer med flere eksempler før eleverne er helt sikre, og det er vigtigt at eleverne erfarer at en konflikt ikke behøver at være noget dramatisk. I Tennis er der netop ikke nogen dramatisk konflikt. Her er konflikten at drengen Carsten har set en jævnaldrende pige som han umiddelbart føler sig tiltrukket af. Han kender hende ikke, men forsøger at komme til det. Konflikten udvikler sig ved at vi følger hans forsøg på at opbygge et venskab til pigen og komme tættere på hende.

De fleste noveller har en sådan udramatisk konflikt der ofte består af en dagligdags hændelse, et problem eller en uligevægt der kræver en løsning. Det kan være et telefonopkald, en e-mail man modtager, et menneske man møder, et menneske man siger farvel til, en aftale man glemmer og mange andre små ting som sker i ethvert menneskes liv. Der er naturligvis også noveller der rummer helt anderledes dramatiske konflikter i form af voldsomme kriminelle handlinger eller ulykker.

Oftest vil der ved siden af konflikten opstå eller være andre konflikter i novellen som udvikler sig eller eksisterer sammen med hovedkonflikten. I Tennis er der flere af sådanne underliggende konflikter fx forskellen på Carstens middelklasse miljø og Lindas forhold som minder mere om overklasse med mange penge, meget fritid, hvidt tøj og solbrun hudfarve. Når eleverne skal skrive noveller på dette trin, er det vigtigt at de forsøger at gøre dem enkle og overskuelige. Det er kun de allerfærreste elever der magter at skrive ”rigtige” noveller med flere konfliktforløb. Er der elever som kan, skal de selvfølgelig også have muligheden for det.

Erfaringen har vist at elevernes kendskab til konfliktbegrebet også kan være en stor hjælp for dem i det mundtlige arbejde når de skal læse en novelle og efterfølgende gøre rede for dens indhold. Her vil det ofte være en hjælp hvis eleven finder konflikten og bruger den som adgang til novellen og ser på hvordan konflikten udvikler sig gennem novellen, og hvordan konflikten løses – hvis den løses.

Afsnittet egner sig godt til gruppearbejde hvor 2-3 elever arbejder opgaverne igennem og diskuterer de enkelte opgavers svar før de bearbejdes på klassen.

Opgave 1

Opgaven kan have karakter af en ren kontrol på om eleverne har læst teksten. Men sådan er

den ikke ment. Meningen er at eleverne skal tvinges til at klargøre sig forhold omkring konflikten for at repetere hvad en konflikt er. Der er plads til at opgaven kan og bør besvares skriftligt fordi den skriftlige formuleringen er mere forpligtende, og det er med til at eleverne tvinges til at få klarhed omkring konflikten.

Svaret er at konflikten møder vi allerede i starten af novellen. Vi får indtryk af at Carsten har cyklet forbi tennisbanerne mange gange for at se efter pigen. Konfliktudviklingen starter med det samme ved at kæden hopper af Carstens cykel, og pigen siger noget til ham.

Opgave 2

Også denne opgave kan have karakter af ren kontrol, men igen er det meningen at eleverne skal forstå at konflikten udvikler sig ved at der sker noget nyt i hver episode – noget nyt som er med til fastholde læserens nysgerrighed.

1. gang skabes kontakt, og Carsten og Linda taler lidt sammen da kæden hopper af.
2. gang kommer de i tættere kontakt ved at Carsten bliver inviteret ind for at spille med Linda. Der skabes en forventning om noget mere ved at Linda siger at de skal spille igen.
3. gang bliver den sidste gang de mødes, for det udvikler sig som en stor skuffelse for Carsten der indser at han mest har været tidsfordriv for Linda.

Opgave 3

Konflikten løses sidst i novellen ved at Carsten erfarer at Linda har en kæreste, og at han ikke har chance for at få en plads i hendes liv.

Opgave 4

Det er vigtigt at eleverne bliver bevidste om at de skal skabe personer med forskellige og karakteristiske egenskaber når de selv skriver noveller. Derfor denne opgave hvor de tydeligt kan se forskel på de to personers egenskaber.

Opgave 6

Der skal være overensstemmelse mellem personernes egenskaber, miljø og det sprog de fører, og de ord der knyttes til dem. Det er ikke så nemt for eleverne at gennemføre det når de selv skriver, men denne opgave skal skabe opmærksomhed omkring det.

Ord som Carsten bruger: lortecykel, den fede idiot til Jørgen, tossehår, jeg grinede og svedte, mit hår stod ud til alle sider, jeg hamrede dem i nettet og lignede sikkert en idiot, jeg rendte rundt i cowboybukser og stønnede og svedte helt vildt, han flippede helt ud ham Jørgen osv.

Opgave 7 og 8

Fortælleren og fortællersynsvinkelen er noget helt centralt i fiktive tekster. I opgave 7 og 8 skal eleverne arbejde med det og blive opmærksom på hvilke ændringer skift i synsvinklen medfører i teksten.

Afsnittet slutter af med at eleverne skal skrive en novelle og bruge det de har arbejdet med i afsnittet. Det vil være en fordel for eleverne at de arbejder sammen og giver hinanden respons og ideer til indhold i novellen.

Eleverne skal skrive en novelle ved at vælge ét af tre oplæg. De kan vælge mellem:

A

Eleverne skal omskrive en avisnotits til en novelle. De skal måske have hjælp til at forstå forskellen på en avisnotits og en novelle. Avisnotitsen konstaterer at en begivenhed er sket. I novellen skal læseren mærke hvordan de implicerede personer oplever det, føler og tænker. Det betyder at eleverne skal skabe nogle levende personer i deres novelle – give personerne

egenskaber, lade dem tale, føle og tænke. Og så skal de selvfølgelig skabe et handlingsforløb der har udgangspunkt i konflikten som meget naturligt kan være at der sker et røveri. Men eleverne kan også lade røveriet være en episode i novellen som måske har en helt andet konflikt.

B

Eleverne skal skrive videre på en given begyndelse hvor der præsenteres den konflikt at Malene finder en seddel som hun tilsyneladende helst ville have glemt. Også her skal eleverne skal skabe nogle levende personer i deres novelle – give personerne egenskaber, lade dem tale, føle og tænke. Og ud fra begyndelsen lave et handlingsforløb hvor konflikten udvikler sig.

C

Her skal eleverne selv finde på hvad deres novelle skal handle om.

Tegnsætning 2

Opgave 1

Besøg København

Kendt for bl. a. Tivoli, Den Lille Havfrue, Planetariet, Rundetårn og Strøget, men også for gode hoteller og forretninger.

SAS tilbyder i vintermånederne utroligt billige priser på flyvningerne til Oslo, Stockholm, London, Paris og Rom, men også på indenrigsruterne er priserne sat ned.

Er du til vildmarksferie?

Velegnet tøj, rygsæk, vandrestøvler og sovepose skal du selv medbringe. Vi sørger for rejsen til Nordnorge og en erfaren, hjælpsom guide.

Opgave 3

- 1 Verdens største ø, Grønland, har kun omkring 55.000 indbyggere.
- 2 Min nabo, Frederiksen, har bygget en ny carport.
- 3 Disneys kendteste tegneseriefigur, Anders And, holder sig evig ung.
- 4 Danmarks port mod vest, Esbjerg, er en stor havneby.
- 5 Pavestaten Vatikanet ligger midt i Rom.
- 6 Paris er altid målet for verdens største cykelløb, Tour de France.

Opgave 5

I Grønland går børnene og de unge naturligvis også i skole, men der er stor forskel på

o ----- x ----- x o
vilkårene. I Nuuk, Grønlands største by, ligner forholdene dem, vi kender fra de danske
x o x o
skoler, og det samme gælder også i de andre større byer deroppe.

-----x----- o
Men ude i de små bygder ser det helt anderledes ud, idet der selvfølgelig ikke er så mange
o x x o
elever, så man bliver nødt til at samle børnene i få klasser på tværs af aldersforskelle. Børnene

x o x
har nogle grundfag, og det er grønlandsk, matematik, dansk og naturfag, men de fleste steder
o x o

har de også praktiske og musiske fag, som vi også kender det i Danmark. Nogle bøger er de
o x x o -----x----- o
samme, som bruges i Danmark, men andre handler mest om grønlandske forhold. Også på

x o x o
Grønland er computere vigtige, og selv de mindste skoler har computere med adgang til

o x -----x----- o
internettet, og i den almindelige undervisning spiller computerne en stadig større rolle.
o x

Ekstraopgaver

Døgnkiosk

Er du en udadvendt, moden, selvstændig, samarbejdsvillig skoleelev?

Så har vi et godt, vellønnet eftermiddagsjob til dig, hvor du skal arbejde 15 timer hver uge.

Vores forretning er mindre, pæn, men med mange stamkunder. Vi er et team, der mest

består af friske unge mennesker. Det er ikke noget krav, at du har stået i forretning før.

Skriv et par ord om dig selv, og send dem til os.

Super - dag og nat

Vintervej 12

6712 Årby

Opgave 3

der - først - mølle - først - den - kommer - til - får – malet

Den, der kommer først til mølle, får først malet.

er - tavshed - tale - men - guld - sølv – er

Tavshed er guld, men tale er sølv.

mig - du - så - jeg - dig - du - Sig - hvem - omgås - skal - sige - hvem – er

Sig mig, hvem du omgås, så skal jeg sige, hvem du er.

Opgave 4

Hvad laver I, børn?

Kommaet står efter I fordi børn opfattes som et tiltaleord, og der skal være komma ved tiltaleord.

Hvad, laver I børn?

Kommaet står efter Hvad fordi Hvad opfattes som et udråbsord, og der skal være komma ved udråbsord.

Når ordene driller

Opgave 1

1 Da dommeren afsagde fængslingskendelsen på 14 dage, for den unge indbrudstyv op og smed en stol efter arrestbetjenten så han kunne nå hen til et vindue og springe ud.

Da dommeren afsagde fængslingskendelsen på 14 dage, for den unge indbrudstyv op og smed en stol efter arrestbetjenten så indbrudstyvven kunne nå hen til et vindue og springe ud.

2 Mere end to år efter sin død bragte Danmarks Radio en udsendelse om Ib Nørlund.

Mere end to år efter Ib Nørlunds død bragte Danmarks radio en udsendelse om ham.

3 En kampagne skal gøre forbrugerne bedre til at holde på vandet.

En kampagne skal gøre forbrugerne bedre til at spare på vandet.

4 Ellen og Kristian står foran forretningen som har lagt på Søgade i 30 år.

Ellen og Kristian står foran forretningen som har ligget på Søgade i 30 år.

5 Det meste af inventaret er foræring fra forældre der er malet i friske farver.

Det meste af inventaret, der er malet i friske farver, er foræring fra forældre.

6 Manden kom gående i hans egne tanker.

Manden kom gående i sine egne tanker.

Opgave 3

Ole har ofte vrøvl med (Oles) **sin** far.

Lotte hentede (Elses) **hendes** lillebror i børnehaven.

Lise havde igen glemt (Lises) **sine** bøger.
Per brækkede (Pers) **sin** arm.
Niels kalder på (Pers) **hans** mor.
Hvert år tog Søren med (Sørens) **sine** forældre på ferie.
Ved branden mistede Lea alle (Leas) **sine** ejendele.
Lars mødte faderen på (faderens) **hans** arbejdsplads.
Camilla er bedre til svømning end (Camillas) **sine** kammerater.
Veninden spærrede Mette inde på (Mettes) **hendes** værelse.

Opgave 4

Peter var stærkt knyttet til **sin** far.
Historien handler om en dreng og **hans** ven.
Hun går ind på **sit** værelse for at hente **sin** taske.
Hun talte med nogle af **sine** kammerater.
Drengen gik tur med **sin** bedstefar hver lørdag.
Drengen og **hans** bedstefar gik tur hver lørdag.
Han kunne ikke fordrage **sin** bror.
Han fik hurtigt **sit** gode humør igen.
Til **sin** fødselsdag havde Peter fået en brugt knallert af **sine** bedsteforældre. **Hans** far var ikke særlig begejstret for gaven.

Opgave 5

Hver aften **lægger / lagde** duggen sig på planternes blade. Hvor mange timer har du **ligget** i solen i dag? Jeg **lå** i min seng da telefonen ringede. Ole sov for længe fordi hans mor glemte at **vække** ham. Kan du gå ind og **vække** Lone, hun skal op nu!

Jeg **sætter** mig en halv time i stolen her, for det ser ud som om man **sidder** godt i den. Har du **ligget** i din seng mens du var syg? Jeg **lægger / lagde** mine briller her på bordet. Om foråret **lægger** mange mennesker kartofler i deres have. Kartoflerne skal **ligge** i jorden til juni. Snefnuggene daler ned og **lægger** sig på jorden. Før du **lægger** dig til at sove, må du sige hvornår jeg skal **vække** dig igen. Hvem **ligger / lå - sidder / sad** der bag skærmen? Hvor **ligger** byen Nøvling?

Hvornår blev du **vækket** i morges? Jeg **sætter** mit vækkeur til kl. 7.00 hver dag, men alligevel **vågner** jeg først når min mor kommer og **vækker** mig kl. 7.15. Hvor længe har du **ligget / siddet** her og sovet? Jeg har **ligget** i sengen hele sidste uge. Gartneren har **lagt** 5000 tulipanløg i parken.

Opgave 6

Pigerne har en lille arv efter deres far som står bundet i et pengeinstitut.
Efter deres far har pigerne en lille arv som står bundet i et pengeinstitut.

Bolden havde kun rullet få omgange, og dommeren havde lige fået fat i fløjten da angriberen sendte den forbi målmanden til stillingen 1-0.

Bolden havde kun rullet få omgange, og dommeren havde lige fået fat i fløjten da angriberen sendte bolden forbi målmanden til stillingen 1-0.

Oksefars fra de tre eksportører, der har vist sig at indeholde svinekød, holdes stadig tilbage.
Oksefars fra de tre eksportører har vist sig at indeholde svinekød, så farsen holdes stadig tilbage.

Stor opmærksomhed var der omkring en måge fremstillet af en kunstner som stod opstillet på en platform i haven.

Stor opmærksomhed var der omkring en måge fremstillet af en kunstner. Mågen stod opstillet på en platform i haven.

Holdet modtog pokalen af dronningen som klubben måtte beholde et år.
Af dronningen modtog holdet pokalen som klubben måtte beholde et år.

Den anden dreng svingede med en tændt lygte over sit hoved som han tilfældigvis havde med sig.

Den anden dreng svingede over sit hoved en tændt lygte som han tilfældigvis havde med sig.

Opgave 7

Forfatteren har skrevet nogle (makaber) **makabre** historier.

Han fortæller nogle (trivielle) **trivielle** historier.

Bjergbestigerne er dygtige og meget (erfaren) **erfarne**.

Hvilken af de (lækker) **lækre** kager vil du helst have?

Det er den (skummel) **skumleste** af alle gader her i byen.

Den (mager) **magre** pige spiser alt for lidt.

Hvor stor er din (disponibel) **disponible** indtægt?

Det er svært at finde en (enkel) **enklere** forklaring end den du har fået.

De (beskeden) **beskedne** børn står pænt og venter på at det bliver deres tur.

Opgave 8

Drengen har ondt i sine (skulder) **skuldre**.

I dag er der ingen skyer på (himmel) **himlen**.

Bedstefaderen købte to (bæger) **bægre** med is til børnene.

Der er 11 (frakørsel) **frakørsler** ved den nye motorvej.

Løberen har ondt i begge (ankel) **ankler** efter den lange løbetur.

Alle (fødsel) **fødsler** skal finde sted på det nye hospital.

Begge (aksel) **akslers** på vognen er brudt sammen.

Han havde de første fem (ciffrer) **cifre** rigtige på Lottokuponen.

Hvor mange (offer) **ofre** har ulykken kostet?

Opgave 9

Ved årets hubertusjagt faldt mange (rytter) **ryttere** vanen tro i vandgraven. De mange

(tilskuer) **tilskuere** sparede ikke på bemærkninger og

(munter) **muntre** tilråb til de (uheldig) **uheldige** (stakkel) **stakler** som måtte en tur i vandet.

For nogle af (rytter) **rytterne** fik uheldet dog (skæbnesvanger) **skæbnesvangre** følger idet

adskillige fik forslåede (skulder) **skuldre**, (forvreden) **forvredne** (ankel) **ankler** og ømme

(muskul) **muskler** der var blå flere dage efter.

Flere af hestene blev (panikslagen) **panikslagne** og (usikker) **usikre** over den megen råben og skrigen. Derfor kunne man se selv de mest (erfaren) **erfarne** heste lave fejl ved ellers meget

(simpel) **simple** og (let) **lette** forhindringerne.

Ekstraopgave

Sætningerne herunder er autentiske. Skønt de virker konstruerede til lejligheden, er de altså taget fra den virkelige verden!

Tør kyllingelårene i køkkenrulle, og læg denne i et ildfast fad.

Tør kyllingelårene i køkkenrulle, og læg lårene i et ildfast fad.

Hun blev så underlig i hendes ben.

Hun blev så underlig i sine ben.

Der er jo nogle katteejere der bliver frygtelig ked af det hvis de bliver skudt.

Der er jo nogle katteejere der bliver frygtelig ked af det hvis kattene bliver skudt.

Hunden ligger sig ned uden at gøre modstand.

Hunden lægger sig ned uden at gøre modstand.

Der var en masse mennesker ved slottet som prøvede at gøre prinsessen rask.

Ved slottet var der en masse mennesker som prøvede at gøre prinsessen rask.

Vor organist, Mads Madsen, brækkede lårbenet. Vikaren og koret klarede denne opgave.

Vor organist, Mads Madsen, brækkede lårbenet. Vikaren og koret klarede hans opgaver.

I løbet af 10 år er der sket en halvering af forældre der bruger legemlig afstraffelse.

I løbet af 10 år er der sket en halvering af antallet af forældre der bruger legemlig afstraffelse.

De drenge der har glemt deres ur, hænger inde i skabet.

De ure drengene har glemt, hænger inde i skabet.

Unge kriminelle opfordres til at melde sig til militærtjeneste så de kan blive rettet ud.

Unge kriminelle opfordres til at melde sig til militærtjeneste så de kan få rettet deres opførsel.

Den hund i følge med en lyshåret pige som rev sig løs ved slagterforretningen og bed min hund bedes ringe.

Den lyshårede pige hvis hund rev sig løs ved slagterforretningen og bed min hund, bedes ringe.

Stavetræning

I Lissabon, som er (Portugal) **Portugals** hovedstad, er klimaet meget (mild) **mildere** end i Danmark.

De fleste (vinter) **vintre** er ikke (kold) **koldere** end forårene i Danmark.

Selv i februar kan man se mange (indbygger) **indbyggere** gå på gaderne uden overfrakker, men blot i tynde, (ulden) **uldne** trøjer eller (let) **lette** jakker.

Fortovscafeerne er (åben) **åbne** hele året, og folk er (munter) **muntre** og glade, for livet virker (nem) **nemmere** og (enkel) **enklere** når solen skinner end når (dyster) **dystre**, (mørk) **mørke** og snefyldte skyer truer på (himmel) **himlen** som det ofte er tilfældet om (vinter) **vinteren** i Danmark.

Breve og læserbreve

Opgave 2

Kære, Hallo, Halløj, Halløjsa, Hejsa . . .

venlig hilsen, kærlig hilsen, mange hilsner, de bedste hilsner . . .

Opgave 3

Der er en del formelle vendinger som: . . . hermed tillade mig . . . henvende mig til Dem . . . angående et problem . . . Det forholder sig sådan . . . Jeg vil derfor spørge

Tiltaleformen De anvendes i stedet for du. Det var tidligere normen i officielle breve, men i dag er der sket en opblødning i omgangstonen – også den skriftlige. Man kan derfor se at tiltaleformen du benyttes i officielle breve, men det er afhængig af sagen, ligesom mange firmaer stadig forlanger at deres ansatte benytter de formelle tiltaleformer.

”Med venlig hilsen” er en afslutningshilsen der normalt kun anvendes i officielle breve.

Stavetræning

- 1 lagt
- 2 planlægningen
- 3 faldet
- 4 årlige
- 5 spillere
- 6 ledere
- 7 Opholdet
- 8 reserveret
- 9 betalt
- 10 lukket
- 11 yderligere
- 12 tilrettelagt
- 13 holdene
- 14 puljer
- 15 tabt
- 16 daglige
- 17 spillerne
- 18 indbudt
- 19 klædt
- 20 Deltagerne
- 21 pressede
- 22 rene
- 23 nystrøgne
- 24 sponsoreret
- 25 nye
- 26 nyt
- 27 udsender
- 28 endeligt
- 29 medbringes

Essay

Essay er en genre der de seneste år er blevet mere udbredt i undervisningen og som opgavetype ved Afgangsprøven.

Et essay er en tekstform hvor forfatteren udtrykker sine tanker og overvejelser om et emne. Teksten er ikke som en novelle bygget op omkring et handlingsforløb, men derimod omkring forfatterens meninger, tanker og overvejelser om et emne.

Essay har ikke nogen fast form, men indholdet er ofte bygget op efter en model der rummer følgende elementer:

- noget forfatteren **oplever** – læser eller ser,
- det forfatteren **erindr**er og kommer til at tænke på i den forbindelse,
- og de **overvejelser** og **konklusioner** det medfører.

Det kan være en hjælp for eleverne at følge denne model når de skal skrive essay.

Mange elever – og lærere – går helst uden om essay fordi de mener at det er en vanskelig genre. Og det er egentlig en skam, for essayets ret frie form gør det til en genre de fleste kan bevæge sig i. Det vigtigste når man skriver essays, er at man ”har noget på hjerte” – altså at

man ved hvad man vil skrive om, at man har en viden om og erfaring med emnet som sætter en i stand til at reflektere over emnet og komme med en konklusion.

I dette afsnit om essay er arbejdet fokuseret på komposition så eleverne får en sikker viden om hvordan de kan bygge et essay op.

Opgave 1

Essay skrives normalt ud fra en personlig oplevelse, erfaring eller holdning. I skolesammenhæng er det som regel nødvendigt at have et fælles udgangspunkt til at sætte essayet i gang, og det vil ofte være en tekst, et udsagn, et billede eller lignende.

I essayet Fyrværkeri er forfatterens tanker netop blevet sat i gang af en oplevelse – nemlig det syn som møder forfatteren en tidlig nytårsmorgen da han går ned ad gaden. Et syn der viser roderi og affald efter nytårsskyderi. Men tankerne sættes også i gang af en artikel han har læst i avisen.

Tankerne vækker forfatterens erindring om nytårsraketter som fyres af i vandret position, og om et alvorligt uheld med nytårsskyts hos en elev på forfatterens skole.

På baggrund af sine overvejelser konkluderer forfatteren at fyrværkeri burde forbydes, men han konkluderer også at det sikkert ikke er nok til at forhindre brugen af det. Derfor skal alle skoleelever oplyses om fyrværkeri, og oplysningen skal være tvunget og ikke frivilligt som i dag.

Opgave 2

Opgaven er taget med for at eleverne skal se at en avisartikel kan være udgangspunkt for de tanker man skriver om i et essay.

Skriv et essay

Arbejdet med essayet Fyrværkeri fører frem til at eleverne selv skal skrive et essay på baggrund af de to oplæg A og B.

Det vil sikkert hjælpe eleverne i deres arbejde hvis de går sammen i grupper med 2-3 i hver gruppe. I grupperne kan de tale om opgaven og hjælpe hinanden med ideer og med respons. I opgave A, Skriv et essay om glæde, skal eleverne blandt andet forholde sig til om glæde kun er knyttet til det at eje/få noget – altså om glæde kun er forbundet med materielle ting.

I opgave B, Skriv et essay om sorg, skal eleverne blandt andet forholde sig til om sorg kun er knyttet til det at miste nogen/noget, og om der altid er en kendt årsag til sorg.

Både opgave A og B må give alle elever mulighed for at inddrage personlige oplevelser, erfaringer og meninger som kan danne baggrund for deres essay. Samtalen i grupperne eller i klassen kan hjælpe eleverne til at ”grave” egnede oplevelser frem fra hukommelsen.

Eleverne kan aflevere deres essay som en almindelig stil, men de kan også samles i en klassens essaysamling som kan læses af alle i klassen – eller læses op af forfatterne.

Stav rigtigt

Opgave 5

verdensdel
barnevogn
færdselstavler
ferskvandsfisk
hunderace
indlandsis
redningsaktion
sengetæppe
ensomhedsfølelse
hverdagsaften

Opgave 6

Forslag til forklaringer:

mindmapping	=	ideer til et emne
timemanager	=	elektronisk kalender
mountainbike	=	terrængående cykel
computerfreak	=	computerinteresseret person
walkman	=	musikinstrument, man kan gå rundt med
offshore	=	virksomheder på havet, fx boreplatforme
workshop	=	rum, hvor man arbejder i grupper

Opgave 9

Den uge i juli glemmer turisterne aldrig. Fra mandag til fredag fik de set meget af Danmark. Rejselederen, Henriette Poulsen, bød først alle de amerikanere, tyskere og japanere(,) som fyldte bussen, velkommen på både engelsk og tysk. Derefter fortsatte hun: ” Jeg ved (,) De vil få en uforglemmelig uge. Derfor håber jeg (,)at De har Deres fotografiapparater med (,)så alle indtrykkene bliver forevige ”.

Turen startede i København. Selvfølgelig skulle de se Christian den Fjerdes mange bygningsværker, Tivoli, Planetariet, Den Lille Havfrue og Zoologisk Have. Men der blev også tid til at gøre indkøb, bl.a. i stormagasinet Magasin. Bagefter kørte rejseselskabet over Storebæltsbroen til Fyn (,)hvor H.C. Andersens fødeby, Odense, naturligvis var målet. Men undervejs nød de det danske landskab med bindingsværkshuse og kreaturer (,) der græssede på markerne.

Opgave 10

Så gik det hurtigt over Lillebæltsbroen til Jylland (,)hvor turisterne så Legoland og fik et bad i Vesterhavet (,) inden de skulle videre på deres europatur med båden fra Esbjerg til Harwich i England. Alle var enige (,) om at Danmark og danskerne var turen værd.

Opgave 11

Følgende former skal bruges:

Jeg har svært ved at **undvære** hende.

De **diskuterer** altid.

Du må ikke **genere** dine medmennesker.

Eleven **markerer** sig ikke nok i timerne.

Hun skulle selv **reparere** cyklen.

Skal jeg **præsentere** dig for hende?

Vi **vandrer** altid i skoven om søndagen.

Klassen gad ikke **analysere** sætningerne.

Opgave 13

Sanne kom **løbende** hen til banegården. Hun overså fuldstændig **trafiklysene**. **Folkene** på gaden stod helt stille og fulgte hendes **dansende** ben og **smilende** ansigt. Hun måtte være **skingrende** skør, tænkte alle **menneskene** der var vidner til hendes **opsigtsvækkende** optræden.

Da Sanne kom **drønende** ind på banegården, kastede hun hurtigt et blik på alle **togene**. Åh nej, toget var allerede kommet, og alle de **rejsende** var væk. **Grædende** forlod Sanne perronen igen.

Opgave 14

Eksempler på ideer til sætningerne:

Hylene fra barneværelset vækkede forældrene.

Den lille dreng kom **hylende** ind fra legepladsen.

Alle **springene** var overtrådte.

Hun var godt **springende** til konkurrencen.

De kunne høre **bragene** fra militærøvelsen.

Solen kom **bragende** igennem det tætte skydække.

Vi skal overholde **lovene**.

Hun var et **lovende** tennistalent.